

W A L W E

ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS

wõimalikult igal reedel

Toimetus ja talitus: Uus tän. 14, Tallinnas

Nr. 13

Reedel, 17. märtsil 1922

2. aastakäik

Sisu: Enam kokkuhoidlikkust! — Tallinna Toluwalitsuse kuritegewusline hooletus. — Veel üks diplomaat. — Märgukirjad. — Sõjainistri seletuse puhul Wabadusriistide asjus. — Siseministeeriumi õiendused. — Siseministeeriumi õienduse puhul. — Wastuseks kindral Soots'ile. — Ometi ükskord. — Wastus awalikule nõudele. — Rohkem tähelepanu.

ENAM KOKKUHOIDLIKKUST!

Suure ilmasõja ja temaga kaasatoodud sündmuste tagajärjel tekkinud majanduslised raskused on selle hüüde kogu Euroopas kõlama pannud. **Enam kokkuhoidlikkust!** — seda hüüet on korratud pea igal pool riikides ja riikide wahel peetud majanduslistel kongressidel ja nõupidamistel. **Enam kokkuhoidlikkust!** — need sõnad on saanud dewiisiks kõigis riikides ja kõigis rahwustes, kes suurest ilmasõjast osa wõtnud ehk kelle majanduselu wiimane nii ehk teisiti puudutanud. Sest on ju selge, et ainult äärmine kokkuhoidlikkust neid haawu riigimajanduses ja rahwa elus parandada wõib, mida praegu põewad kõik Euroopa riigid ja rahwused.

Uutele ilmasõja tagajärjel tekkinud riikidele on need paljutähendawad sõnad aga otse eluküsimuseks saanud. See on tõde, mis tõestamist ei nõua, — on aksioom. Aga kahjuks ei ole see aksioom meil Eestis küllalt laialist arusaamist leidnud, ning tundub wahel, kui kataks mingisugune wastutustundele wõõras kergemeelsuse liik meie riigimeeste, ametnikkude ja seltskonnajärgsete ajusid, keelates neisse läbitungimast seda tõde, mis nii lihtne ja nii arusaadaw. Ning äärmise kokkuhoidlikkuse asemel näeme meie oma riiklises majapidamises just wastupidist — kergemeelset ja hooletut ümberkäimist rahwa rahaga ning ühenduses sellega igasuguste otsekoheste ja kaudsete riigimaksude suurenemist kodanikkude õlgadel. Näeme lapsiku asjatundmatusega järeloomõlematalt mitmesuguste riikliste kaubandus- ja äriettewõtete asutamist ning mõne aja pärast nende ettewõtete likwideerimist miljoniliste kahjadega; näeme igal sammul riiklisi kelmusi, riigiwargusi ja kuritahtlist ümberkäimist rahwa rahaga ning... sõudlaste karistamatajäämist; näeme mitlubamist kodanikkude

kulul, ilma milleta meie riigiaparaat küllalt läbi saaks...

Üheks sarnaseks luksuseks kodanikkude arwel on mitmesuguste sõiduriistade pidamine meie riigiasutustes, mis mitte tungiwa tarwidusega põhjendatud ei ole, küll aga suuri kulusid nõuawad. Ja neid kulusid kokkuarwates, mis meie ministeeriumid sõiduabinõude ülewaltpidamiseks iga aasta tarwitawad, saame niwõrd suure summa, mis iga arukamat kodanikku tõsiselt mõtlemata peaks panema ja küsima — kuhu meie sel teel jõuame?

Nii on praegu riigikogus harutuse all olewasse riigi eelarwesse ministeeriumid ja teised kõrgemad riiklised asutused sõiduabinõude kuludeks järgmised summad üles wõtnud:

Riigikogu	250.000	mrk.
Riigiwanem	440.000	"
Riigikantsleji	122.500	"
Riigikontroll	600.000	"
Rahaministeerium	200.000	"
Tolliametid	279.000	"
Kaub. - tööstusminist.	400.000	"
Haridusministeerium	108.000	"
Kohtuministeerium	150.000	"
Wangimajad	1.475.400	"
Harku kolonii	213.500	"
Krim. pol. osak.	2.820.000	"
Siseministeerium	563.500	"
Politsei asut.	276.000	"
Kaitsepolitsei	412.500	"
Sõjaministeerium	27.304.000	"
Põllutöõministeerium	850.000	"
Esit. kohtadel	466.000	"
Metsade peaw.	10.000	"
Maak. metsaw.	500.000	"
Teedeministeerium	132.200	"
Maant.-sisem.		
weeteede wal.	1.199.700	"
Jaoskonnad	395.600	"

Wälisministeerium	700.000 mrk.
Saatk. Wenem.	180.000 „
Töö ja hoolek. minist.	
Töök. komm.	9.000 „

Kokku 40.056.900 mrk.

Nii siis — ainult sõiduabinõude ülewälpidamiseks nõuab tänawune riigi eelarwe üle 40 miljoni marga. Kas on siis tõesti selle summa tarvitamine õigustatud? — Arwame et mitte. Ja selle põhjendamiseks toome siin ühe asjaliku ja tähelpanemiseväärft ettekande, mis antud riigikontrolli tsiwiilosakonna peakontrolööriile ühe wane-ma ja asjatundlikuma kontrolööri poolt:

„Wabariigi walitsuse poolt riigiko-gule esitatud 1922. a. eelarwes on ette nähtud ametiasutustele sõiduabinõude kuludeks 14.249.900 m. (ilma sõjaminis-teeriumita, kellele weo ja liikumise abi-nõudeks 27.304.000 m. ette on pandud). Autojuhtide ja kutsarite palk, perekonna abiraha ja arstiabi teeb keskmiselt 600 tuhat m., nii oleks wäljaminek sõiduabi-nõude ülewälpidamiseks 14.850.000 m. Sõjaministeeriumi kulud selleks samaks otstarbeks wõiks vähemalt ühe miljoni peale arwata. Sellega oleks üleüldine wäljamineku summa sõiduabinõude pea-le aastas 15.850.000 marka.

On kõigil teada, et asutused sõidu-abinõusid õige tihti tühjade asjade peale tarwitawad, kuna tõesti tarwiliste sõi-tude tarwis sagedasti sõiduriistu saada-wal ei ole. Niisama on ette tulnud palju juhtumisi, kus ametnikud hobuseid ja au-tosid oma era- ja lõbusõitudeks tarwita-nud. Weel wiimaselgi ajal on juhtumisi olnud, kus walitsuse asutuse hobune wõi auto õhtul ametnikku ühes abikaasaga teatrisse sõidutab ning sealt koju wiib, ehk päise päewa aeg walitsuse auto mõ-ne osakonna juhataja abikaasat kusagil eramaja ees ootab. Kõik niisugused juh-tumised, kuigi neid ka wähe ette tuleb, sünnitawad kõiksugu juttusid kodanikke-de hulgas ning heidawad teatawat warju nii hästi walitsuse kui ka wabariigi amet-nikkude peale. Teisest küljest peab tä-hendama, et sõiduabinõude tarwidus su-gugi nii suure tähtsusega ei ole, et ilma nendeta ministeeriumite asjaajamine ise-äraliselt kannataks. Tallinna linn on nii wäike, ning asutused enam-wähem üks-teise lähedal, et niisugusteks sõitudeks, nagu ühest ministeeriumist teise, igal korralikul ametnikul häbi peaks olema sõiduriista tarwitada. Kui siin peaks ette toodama, et sellega aega saab kokku hoi-tud siis wain tähendada et see ainult

paljas ettekääne on. Minul on tihti kom-misjonidest tulnud osa wõtta, kus juures suuremalt jaolt kõige pikemad otsad Tallinnas tuli teha, kuid ühelegi istumi-sele ei ole mina sellepärast hiljaks jää-nud, ning selle juures jalakäimisega ai-nult mõned minutid rohkem ära tarwita-nud, kui sõiduriista tarwitajad, kes ala-tihti koosolekutele hiljaks jääwad.

Kõike kokku wõttes on minul au Telle ette panna sõiduabinõude likwideerimise küsimust kõigis wabariigi ametiasutus-tes kaalumise alla wõtta, ning kui see wastuwõetaw oleks, sellekohaseid sam-me astuda. Sõiduabinõude likwideeri-mise puhul wõiks ministrite käsutada määrata teataw summa, näit. 120.000 m. igale ministrile (ehk kui palju riigikogu heaks arwab), missugune summa ilma aruande nõudmiseta igale ministrile sõi-duabinõude muretsemiseks wõiks mää-rata. See teeks 1.320.000 marka aastas.

Üleüldine summa sõiduabinõude pea-le on 1922. a. eelarwes ette nähtud ligi-kaudu 15.850.000 mrk.

Määrata sõidukuludeks

1.320.000 „

jääb järele 14.530.000 mrk.

missuguse summa wõrra 1922. a. eelar-wet ilma „waluta“ vähendada wõiks.“

Sellele ettekandele oleks meil ainult juure lisada, et riigikogu selle asja tõsise kaalumise alla peaks wõtma, sest sõiduabi-nõude peale nõutud summad on üleliigsed ja lihtsalt kodanikkude raha raiskamine.

TALLINNA TOLLIWALITSUSE KURI- TEGEWUSLINE HOOLETUS.

8. oktoob. m.a. kinnitas Wabariigi Wa-litsus rahaministri ettepaneku, kõiki Tal-linnas asuwaid tolliwõimkonda kuuluwaid kaubaladusid riigi raudteewalitsusule sea-tud korras üle anda. 19. nowembril awal-das soowi riigikogu juhatus Wabariigi Wa-litsusele, et kaubaladude korraldus Tallin-na sadamas saaks niiviisi organiseeritud, et liialdud maksud ja ladude puudus mitte ei takistaks kaupade saatmist meie sadama-te ja raudteede kaudu. 30. detsembril järg-nes soowiawaldusele riigiwanema resõlut-sioon: — „Teedeministrile. Kiires korras agentuur ellu kutsuda ja selleks tarwilikud ettepanekud teha. Ladude ülewõtmist ki-i-rendada. Wabariigi Walitsuse korralduse lõpulewiimise järele seletust anda.“

Selle resolutsiooni põhjal awas raudteewalitsus kiires korras organiseeritud ekspeditsiooni agentuuri tegewuse; nimetatud agentuuri korraldusse läks ka tolli artell üle, kes ühtlasi sellega 40% laadimistööd odavamalt oli sunnitud tegema. 1. jaanuarist wõttis agentuur laewasõidu ameti ladud üle, kuid teiste ladude ülewõtmine seisis, sest puudusid kontori ruumid agentuuri teenijate jaoks. Wiimaks anti agentuurile ruumid — üks wäike tolli wahimaja, kuhu ainult 4 kontori lauda mahtus, millede juures 16 ametnikku pidid töötama; 8 ametnikku istusid nelja laua juures tööl, kuna teised ruumi puudusel ukse taga töowõimaluse järjekorda ootasid.

Sel ajal oli sadama kaptenil temale alluwas kahes majas kummagis 2 tühja tuba, kuid kahe kuu jooksul ei ärkanud temas kohusetunne, et niisugusele tähtsale ettevõttele kui agentuur, tegewust oma wastutulekuga wõimaldada.

Ka ministeerium ei märkanud teda sellele sundida.

Kõige suuremat takistust agentuuri organiseerimistöös tegi Tallinna tolliwalitsuse ülema abi Wertshinski, kes sihilikult agentuuri ellukutsumise wastu töötas, sest ta kartis nähtawasti mitmesuguseid paljastusi, mis ladude üleminekuga esile pidid tulema, teiseks oleks sellega endised wõimalused, „koduselt“ tolli asja ajada, halwatud saanud.

Toon siin mõned näitused Wertshinski tegewusest:

Teedeministri korraldusel pidid 20. jaanuariks s. a. elewaatori ladud Ameerika wilja jaoks kaupadest wabastatama. Elewaatoris seisis 11 tuhat puuda tollist puhastamata tubakat, mille ümberpaigutamiseks Wertshinski tubaka omanikule kolme päewa kestwusel oma luba ei annud, sellega agentuuri tööd takistades. See asi tuli ilmsiks wiie isiku juuresolekul ja lõpuks oli Wertshinski ometi sunnitud korraldust tegema, et tubakat teise tollile alluwasse ladusse ümber paigutada.

Peale selle wedelewad möödunud aasta 15. märtsist saadik elewaatori ladus 120 kohta wanu sinelid, mis Wene nõukogude esitajale Berliini kaubamaja O. Markewitshi saatnud. Sellest kaubast on Wene walitsus juba 3. oktoobril m. a. lahti ütelnud, kuid tolliwalitsus ei ole selles asjas mingisugust seisukohta wõtnud, olgugi, et riiete wäärtus kulude summast juba madalamale on jäänud.

11. jaanuaril otsustati tolli- ja raudteewalitsuste wahelisel nõupidamisel (protokoll p. 1. ja 5.) agentuurile laewadel toodud

kaupade nimekirjad anda, kuid seda ei täitnud Wertshinski mitte. Siis kirjutas selle kohta agentuur 16. weebbruaril wahekirja nr. 124, milles ta tähendas, et kauba nimekirjade puudus halwawalt agentuuri tegewuse peale mõjub. Ka see ei aidanud! Peale selle palus agentuur wahekirjaga nr. 838 tolli peawalitsuse ülemat kaasa aidata, kelle poolt pealiskaudne korraldus järgnes, millest suuremat abi ei olnud.

Ka laduraamatutest ülekannete tegemises tehti Wertshinski, kui ka Tolli ülema (ühtlasi Tolli walitsuse ülem) jõudu poolt igasuguseid takistusi. Suure pealekäämise järele wõimaldati agentuuri ametnikkudel igapäew kella 4—6 p. l. wäljakirjutust teha, tähelepanemata jättes palwet, seda kella 8-ni pikendada. Suure waewaga jõudis agentur wiimaks nii kaugele, et ladude ülewõtmine algas. Sellega algas ka piiri panemine W. tegewusele, kes Wene keeles tihti Eesti kohta pilkawaid tähendusi kuuldawale laseb tulla ja kelle teenuseks, ühes jõuduga ja mõne teisega, tolliwalitsuse wenestust tuleb lugeda.

Otse kohutawad nähtused tulid ladude ülewõtmisel ilmsiks. Sel ajal, kui Tallinna sadamas laduruumidest puudus ja Wabariigi walitsus sellest puudusest wäljapääsede otsib, seisawad niisketes, katkise latusega tolli ladudes nr. 1, 2 ja platwormidel, 1918. aastast saadik sajad tuhanded puudad ruttu rikkiminewaid kaupe, millega riik mitmekordselt kahju on saanud. Kauba wäärtus on kadunud, tolli ja hoiurahad saamata ja mädanenud kaupade ärawedamine toob kulu weel peale kauba.

See tolliwalitsuse korralage olukord on riigile sajad miljonid kahju toonud. Nimetan siin näituseks mõned üksikud kaubad:

1918. a. 14. juunist saadik seiawad ladus laewade „Astrea“, „Torneo“ ja „Viola“ toodud mitmesugused kaubad.

1919. aastast:

- 8. juulist 116 waati hapu kapsaid;
- 27. juulist 110 kasti kala jahu;
- 2. augustist 28 kasti sigarette;
- 23. augustist 482 kasti kala raswa;
- 23. juunist 44 kasti supi konserwe;
- 16. augustist 364 kasti konserwe;
- 16. augustist 156 waati rohelist seepi;
- 29. septembrist 789 kasti konserwe;
- 17. augustist 540 kotti puuwilja;
- 29. septembrist 328 kasti sigarette;
- 13. detsembrist 278 kasti ube;
- 13. detsembrist 652 kotti kuiwatatud juurewilja;
- 18. nowembrist 508 kasti kala.

1920. aastast:

8. jaanuarist (H. Pärselile) 263 kasti
worsti, 18 t. liha ja 67 kasti tubakat;

27. märtsist 400 kasti õune,

8. jaanuarist 7 waati heeringaid;

16. oktoobrist 24 kasti toidu aineid.

Suwel uputati merde ligi 20 tuhat puuda kuiwatatud aiawilja, mis ka tolliwalitsuse süül hukka läks. Peale selle seisab suurel arwul teisi wananenud kaupe tolli ladudes.

Tolli seaduse järgi, mis „Riigi Teatajas“ nr. 49./50. — 21. a. wälja kuulutatud, peawad niisugused kaubad kiires korras tollist puhastatama ehk ära müüdama. Käesolewas asjas torkab igale kodanikule silma tolliwalitsuse kuritegewusline hoolimatus riigi huwide wastu. Ka riigikontroll ei ole nähtawasti kordagi waewaks wõtnud sisuliselt tolli ladusid rewideerida, wastasel korral oleks ta seal walitsewat pöörast olukorda nägema pidanud ja korra jalule seadma.

Juhime riigikogu, Wabariigi Walitsuse ja kõikide kodanikkude tähelepanu selle kuritegewuslike hooletuse peale ja nõuame süüdlaste kohtulikule wastutusele wõtmist.

Praegune olukord tolliwalitsuses on riikliselt häwitaw ja teeb rõõmu meie waenlastele — see ei tohi tundigi kauem kesta! Seal peab wiitumata kord jalule seatud saama ja wenestamisele lõpp tehtama!

Palkasi peab sedawõrd tõstetama, et asjatundjad ausad kodanikud seal töötada wõiks.

A. K—k.

WEEL ÜKS „DIPLOMAAT“.

„Walwes“ nr. 5. ilmus teade endise Eesti diwiisi laeka „saladuslisest“ kadumisest 1917. a., mis 1-se polgu laekahoidja P.'ga Wenemaale „panka“ saadeti, kuid siamaale lihes P.'ga kadunuks jäi. Laeka saatusest ei tea ka mina midagi, kuid tahaks is. P.'st mõnda päewawalgele tuua, et näidata, kuidas meil isikud, kes oma tegude eest ammugi oleks pidanud wastutusele wõetama, koguni diplomaatilist karjeeri teewad.

Nimetatud is. P. ei ole keegi muu, kui praegune Eesti esitaja Kaukaasias Sergei Paul. Kõigile teadmata ja tundmata, pugese mees 1920. a. üle Kaukaasia mägede Suhumi Eesti asundustesse, kus ta ennast kui endine wann. adwokaat esitas. Mõne halekuulsa Suhumi „tegelase“, nagu isand Martin'i soowitusel nimetati see mees, kõigile ootamata, Eesti konsuliks Tifliisi.

Juba algusest peale sünnitas ta oma teguwiisiga kõigis Tifliisi Eesti ringkondades pahameelt. Eesti rahwuse- ja riikluse-

tunne puudus sel mehel täiesti. Selleks oli ta juba aegsasti teatawa kaswatuse saanud, et suurt ja lahutamata Wene riiki truuwisti teenida. Oli ju tema onu omal ajal Eesti kubermanguwalitsuse alaline liige ja kuberner Korostowetsi lähem tugi eestlaste rõhumises.

Eestlaste, iseäranis waesemate peale, waadati üle õla. Selle asemel kihas iga päew Eesti konsulaat mitmesugustest wõõrastest isikutest, kellel Eestiga mingisugust ühist ei wõinud olla. Ootamata wiidi konsulaat Tifliisi Eesti Seltsi awaratest ruumidest juut Rohlini majasse üle, mis Eesti kaitse alla wõeti, ja, kui ma ei eksi, fiktiivselt Eesti riigi omanduseks tehti.

Nimetatud Rohlin määrati konsulaadi juriskonsultiks, teine juut O. Blumberg Batumi Eesti asekonsuliks, juudid Merkefid konsulaadi teenistusesse, juut Starodub konsulaadi mootorratta juhiks, tema wend Eesti kurjeeriks j. n. e.

Rohlini wend teenis enamlaste juures kommissaarina tähtsa ameti peal. Eestlased, kes weel kodumaale polnud jõudnud sõita, nälgisid, kuid neile teenistust ei antud. Is. Pauli oma abikaasa, Poola juudi-soost umbwenelane, ei wõinud Eesti nimegi kanatada: sõimas eestlasi „tshuhnadeks“ ja langes wiha pärast krampidesse, kui mõni eestlane, kes kehwalt riides, julges konsulaadi ootesaalis sohwa peale istuda. Eestlastele, kes julgesid niisuguste wäärnähtuste wastu protesteerida, ähwardati sõit kodumaale, kui „mitteustawale“ elemendile, ära keelata.

Awalikku häält kartes suluti is. Pauli poolt Eesti Rahwa Nõukogu ilma mingisuguste põhjusteta kinni; sellesama saatuse osaliseks langes hiljem ka Tifliisi Eesti Selts. Kõik seltsi raamatukogu ja warandus, mille soetamiseks paremad Eesti pojad ja tütreid paljude aastate jooksul kopikaid olid kogunud ja jõudu kulutanud, said punawälaliste poolt, kes seltsi ruumid waldasid, laiali kantud. Nii leidus ometi mees, kes seda kerge waewaga lõhkuda suutis, mis teised rasketel sürweaegadel, kui is. Paul weel häbenes ennast eestlaseks tunnistada, olid waewaga ülesehitatud.

Konsulaadi keldrid kubisesid kõikisugu kallitest kaupadest, mis enamlaste eest sinna warjule wõeti ja pärast kalli hinnaga maha müüdi. Kui mõni eestlane, kes is. Paulile mõnesuguses suhtes ei meeldinud, mõnda asja konsulaati hoiule püüdis tuua, siis wabandati, et ei ole ruumi. Juutidele ja teistele wõõrastele leidus aga ruumi küll. Is. Paulil, kes pool alasti Gruusiasse põgenes ja tema oma sõnade järele Kaukaasia

mägedes rõõwite poolt puhtaks sai rõõwitud, ilmusid warsti toredad riided, kuld uurid, mootorrattad, kallid waibad, kunstitööd j. n. e., mis arwata laseb, et „töö“ kasutoow oli.

Mis aga eestlaste kasude kaitsmisesse puutub, siis oli is. Paul siin täitsa wõimetu midagi korda saatma. Isegi väljasõidu luba muretsemine eestlastele sünnitas tal raskusi, nõnda et eestlaste grupp, kes maikuul välja sõitis, omalt poolt esitajad pidi walima „konsulile abiks“ väljasõiduks ja isiklise waranduse üheswõtmiseks luba muretsema. Ei wõi ütelda, et enamlased sel ajal eestlaste wastu wastutulematust oleks üles näidanud. Anti ärasõiduks wagonid, prii sõit ja lubati ka isiklik warandus Eesti-Wene rahulepingu põhjal kõik kaasa wõtta j. n. e. Kui suur oli aga kõikide üllatus, kui is. Paul enamlaste wõimudele projektiga esines, kus üles oli loetud, mida eestlastele lubada kaasa wõtta, mida mitte, — ühe sõnaga, tuli nii wälja, et selle „projekti“ mõtte järele enamlaste wõimudel täieline õigus oleks olnud eestlasi päris „puhtaks“ teha. Suure wae-waga läks ärasõitjate esitajatel korda konsuli „wiga“ heaks teha, nii et lõppude lõpuks suurte sekelduste järele luba anti iga isiku kohta 10 puuda warandust kaasa wõtta.

Kõik see teguwiis sünnitas palju kahtlust ja arusaamatust ja jäi paljudele mõistatu-seks. Mõned ärasõitjad olid nii puupaljad, et abiandmine neile paratamata oli. Neile lubas is. Paul raha katsuda laenuks anda — 50.000 sowjeti rubla iga Inglise naela eest, ehk küll Inglise nael sel ajal Tifliisis 250.000 kuni 300.000 rubla maksis. Nõnda oli lae-naja sunnitud is. Paulile allkirja Inglise naelte peale andma, kuna ta aga iga naela asemel 50 tuhat enamlaste rubla sai. Nüüd nõuab aga Eesti walitsus laenajatelt wõla Inglise naeltes sisse, nagu oleks kroonu summadest laenajatele Inglise raha antud. Kursi wahe weereb aga siin, nagu näha, is. Pauli taskusse.

Kõigist neist wäärnähtustest sai mitu korda Eesti walitsusele teada antud, kuid kõik kirjad selles asjas on „saladusliselt“ kaduma läinud. Wiimati tehti Tifliisi eestlaste poolt Eesti kurjeeridele Eichenthal'ile ja Kaljut'ile ülesandeks, sellest juutide pesast ja is. Pauli tegudest Eesti walitsusele teada anda, kuid „käsi peseb kätt“, ja nagu näha, pole nimetatud isandad, keilel „oma teenistus“ Tifliisi ja Eesti wahet sõites kallid, sõnakestki sellest lausunud, mis Tifliisis sünnib.

Waheajal hakkasid Tifliisis jutud liikuma is. Pauli kohta, et ta Eesti diwiisi kassaga

omal ajal Eestist ära põgenenud. Peale selle rääkisid mõned enamlased, et nad is. Pauliga koos omal ajal Woroneshi kub. teeninud, kus is. Paul „tsheka's“ tähtsate asjade kohtuuriija olnud, kus ka tema naine teeninud, ja sealt denikinlaste pealetungimise ajal „tsheka“ rahaga plehku pannud. Nende juttude põhjal ilmusin mina ja teised kohaliste eestlaste esitajad is. Pauli juurde, et ta nende juttude kohta seletust annaks. Is. Paul teatas kogeldades, et Eesti walitsus teda Siberisse läkitanud Inglastega ühendust looma ja et ta sinna sõita pole saanud ja Woroneshis ülikoolis käinud. Missugune ühenduse loomine Siberis inglastega wõis olla, jääb saladusliseks ja küsitawaks.

Kui mina ja mõned teised eestlased Tifliisist lahkusime, siis sõitis ka is. Paul Tifliisist Eestisse, kus, nagu kuulda, tal korda läinud välisministeeriumile „auku pähe“ rääkida ja ennast puhtaks pesta, ning selle asemel, et sarnase mehe tegude üle uurimist ette wõtta ja teda wastutusele wõtta, anti talle koguni aukõrgendust ja nimetati konsulist Eesti saadikuks kõikide Kaukaasia riikide juurde. Peale selle, nagu riigi eelarwest näha, mitusadatuhat marka weel saatkonna kuludeks.

Keda is. Paul seal praegu esitab, on küsitaw. Eestlased on ammugi ära sõitnud ja kohalised asunikud ajawad oma asju ise Moskwa saatkonna kaudu. Ka majanduslisi suhteid ei wõi siin olla, sest Kaukaasia riigid on kõik Wenemaa külge liidetud ja asjaajamine välispoliitika suhtes sünnib Wenemaa kaudu, niisama ka väliskaubanduses.

Nõnda „esitab“ siis is. Paul Eestit edasi — juutisid kurjeeri-passidega Konstantinopoli ja Moskwa wahet käia lastes, nagu arwata mitte „tühja kätega“. Tõi ju isand Paul Eestis käies juudid Mekelid oma isikliste sekretääride nime all Eestisse ja andis enamlaste kommissarile M—le Eesti passi, millega see takistamatalt Eestisse sõitis ja siin praegu elutseb. Niisama anti Eesti pass ka enamlaste agitaatorile meremees Piisale Ameerikasse sõitmiseks.

Mis puutub Rohlinisse, siis nimetati ta pärast Eesti esituse asjadewalitsejaks, ja et is. Paulil enesel iga vähemgi diplomaatiline anne puudus, siis ajas Eesti diplomaatiliisi asju Rohlin, kui üle Tifliisi tuntud adwo-kaat, selle peale waatamata, et temal, kui põlisel Tifliisi juudil, mingisugust ühist Eestiga ei wõinud olla. Sel mehel oli oma salajane rahawahetamise kontor, mis Eesti esituse kaitse ja warju all tublisti äri tegi. Kuidas see Eesti autoriteeti alandas, on iga-ühele selge. Terwe linn rääkis Eesti esitusest kui rahawahetuse kontorist. Wiimati

ei lahtnud Itaalia konsul Eesti passidele enam wiisumidki anda. Kaks korda pööras Eesti Selts is. Pauli poole palwega, kedagi eestlast Moskwasse komandeerida väljasõidu võimalusi uurima, kuid need palwed jäeti tähelepanemata ja saadeti juut Starodub, kuna aga is. Paul ise Moskwas seletanud, et temal kedagi eestlastest saata ei ole.

Meid eestlasi, kes niisuguse Eesti nime määrimisega päri ei wõinud olla, tembeldas is. Paul „kahjulikuks elemendiks“ Eesti riigile ja meie pidime üle kolme kuu Moskwas ootama, enne kui suurte sekelduste järele wiimati Eestisse saime. Moskwas olles andsime sellest saadik Waresele teada, Eesti walitsusele edasiandmiseks, kes meile teatas, et see asi temal juba „teada“ on. Tagajärgi pole meie aga weel siamaani näinud. Peale selle wõeti minu ja mõne teise eestlase käest mõned pakid Eestisse saatmiseks wastu, kuid asju Tallinnas kätte saades olid minu imestuseks just need dokumendid „saladusliselt“ kaduma läinud, mis materjaali is. Pauli kohta sisaldasid. Nagu näha, on igal pool „oma mehed“, kes dokumentisid „kaotawad“, mis nahale kardetawad wõiwad olla. Nende leidmiseks on nõudmine sisse antud.

Need, kellel aga Eesti nimi ja au kallis, ei wõi enne rahule jääda, kui sarnased asjad uurimise alla wõetakse ja Eesti riik, mis tema parema poegade werega rajatud, niisugustest „diplomaatidest“ puhastakse.

Märkus: Palun teisi ajalehti seda ära trükkida.

A. Hiir,
Tifliisi Eesti Seltsi esimees.

Tartus, 10. weebbruaril 1922.

MÄRGUKIRJAD.

Asja tähtsuse pärast awaldame käesolewa märgukirja, mis mõni päew tagasi wabariigi välisministrile ära antud:

Eesti Wabariigi Välis-
ministeeriumile.

Lisaks Tifliisi Eesti seltsi esimehe August Hiire poolt Teile sisseantud kirjale 10. weebbruarist s. a. ebanähtuste kohta Kaukaasia Eesti esituses ja esitataja is. Pauli tegewuses, protesteerime meie siin allakirjutajad, endised Kaukaasia Eesti seltskonna tegelased, nimetatud nähtuste wastu ja palume Teid wiibimata nende kõrwaldamiseks ja Eesti autoriteedi uuesti jalule seadmiseks järgmiseid abinõusid tarwitusele wõtta:

1) Is. Paul jalamaid Kaukaasia saadiku kohalt ära kutsuda ja tema tegewuse uurimine ette wõtta.

2) Kaukaasia saatkond, kui praegusel ajal täiesti üle arune, likwideerida ja Eesti raha selle ülespidamiseks mitte lubada.

3) Kõik konsulaadid Kaukaasias ja konsulid nende praegusel kujul ja koosseisus ära kaotada ja juudid Eesti asjade ajamisest kõrwaldada, niisama ka kõik kurjeerid, kes siamaale Eesti lipu all oma musta äri ajawad.

4) Saata endist Tifliisi Eesti seltsi esimeest hra Otto Johann Kieseli, praegu Tallinna poisslaste kaubandusekooli direktori, täie wolitustega Kaukaasia sealset saatkonda ja konsulatisid likwiderima ja nende senist tegewust põhjalikult rewideerima. Nimetatud isik, kui Kaukaasia olude põhjalik tundja, oleks meie poolt soowitatud kandidaat selles suhtes.

Wajadus Kaukaasias Eesti esituse järele, kus weel mõned üksikud Eestlased järele on jäänud, on juba möödas, ja need üksikud ajawad oma asju ise Moskwa saatkonna kaudu, nõnda et kallist saatkonda isikute tarwis, kes ennast ennemalt kunagi eestlasteks pole tunnistanud, täiesti üle arune on ülespidada, sest praeguse saatkonna ajal on tõsiste eestlaste huwid ainult kannatada saanud.

Endised Tifliisi seltskonna tegelased:

Tifliisi Eesti Seltsi esimees ja Rahwa Nõukogu liige A. Hiir.

Endine Tifliisi Eesti Rahwa Nõukogu esimees ja konsulaadi reewakueerimise komisjoni liige H. Kuk k.

Endine Eesti Rahwa Nõukogu, Eesti Seltsi ja konsulaadi sekretäär ja Eesti-Läti-Leedu ajutise reewakueerimise komisjoni liige E. Ploom p u u.

Endine Rahwa Nõukogu liige ja Eesti Seltsi raamatukogu hoidja R. Pahlberg.

Praeguse esituse endine teenija W o o r - m a n s i k.

Endine Batumi Eesti Rahwa Nõukogu esimees J. L u k a t s.

Endine Batumi Eesti Rahwa Nõukogu liige, endine Tifliisi Eesti Rahwa Nõukogu esimees Arnold Hawist.

Tallinnas, 14. märtsil 1922.

* * *

Wiru maakonnawalitsuse poolt on neil päiwil siseministeeriumile järgmine märgukiri ära antud:

„Wiru maakonnawalitsus oma koosseisul 16. weebr. s. a. rahwawäe ülema esitaja s. a. Wodja, riigimaade ülema Thomsoni ja instr. Ainsoni juuresolekul wallanõukogu

poolt ette pandud maasaajate kandidaatide kinnitades ja arwesse wõttes seda, et käesolewal aastal maatahtjate seas üleüldine rahulolematuse walitseb põhjusel, et planeeritud mõisadest ainult mõned üksikud talud wäljaandmisele tulewad, näit. Sausti mõisa 44 üksusest 16 üksust, Kärmu mõisa 17 üksusest mitte ühtegi, Rohu mõisa 43 üksusest 9 kohta, Uhtna mõisa 44 üksusest 14, Iisaku mõisa 54 üksusest 13, Kupna mõisa 17 üksusest 8, Idawere mõisa 44 üksusest 8, Edise mõisa 40 üksusest 19, Maidla mõisa 42 üksusest 19, Wihula mõisa 32 üksusest 5 üksust j. n. e., nagu wallanõukogude protokollidest näha, et riigiametnikkudele hulk kohte määratakse, näit. Iisaku mõisast metsaametnikkudele üksi juba 4 kohta, et põllutöministeerium sõduritele kohti ära määrab, näit. Iisaku mõisast Karl Untile, Edise mõisast Rudolf Sallole, eesõigustades üksikuid, eraldades neid wallanõukogu ees kandideeriwad suurest hulgast, mille tagajärjel vähem eesõigustatud woiwad maasaajateks saada enameesõigustatute arwel, et põllutöministeerium isegi eraisikutele kohte ära määrab, nagu Aaspere wallanõukogu protokollist 21. jaan. 1922 a. näha, mille järele põllutöministri abi otsusega 13. jaan. s. a. Sausti mõisa rentniku Otto Wenderi kasutamiseks krundid nr. nr. 25, 25-a, 26, 27, 28, 28-a, 29, 29-a, ja 34 Sausti mõisast määratud, peale selle tagawara maa koht nr. 41 kultuweerimise otstarbel sealt samast, kuigi mõis terwelt planeeritud, **otsustas**, kohustatud olles maakonna elanikkude huwide walwel seista, siseministeeriumi kaudu Wabariigi walitsuse tähelepanu nende nähtuste peale juhtida, et kuigi põllutöministeeriumil maareformi teostamise määruse § 68, märkus 1 põhjal seadusline õigus on sõduritele maad määrata, selle õiguse tarwitamine aga teiste maatahtjate sõdurite õiglustundele wastu käib ja rahulolematust sünnitab, mispärast maakonnawalitsus palub korraldust, et maareformi teostamist sarnases korras toimetataks, mis elanikkudele nurisemiseks põhjust ei annaks."

SÖJAMINISTRI SELETUSE PUHUL WABADUSRIISTIDE ASJUS.

Wab. walitsuse ülesandel on hra sõjaminister ajakirjanikkudele antud informatsioon muu seas ka Wab. Ristide küsimust puudutand. Seletused on mitmeti õige huwitawad ja, peab üttelema, osalt jalustrabawad. Peatame wähe nende juures.

Olla tehtud etteheiteid, et Wab. Ristide annetamist „õigel ajal“ pole ära lõpetatud.

Õeldagü ometi, millal ja kelle poolt? Pole iial midagi sellesarnast awalikult kuuldawale toodud; waid selle wastu kostab hädakisariistide annetamise omawolilise lõpetamise ja ülekohtu kohta.

Ühtlasi tahaksime teada, mis mõeldakse õieti selle „õige aja“ all. Mõne Wenemaal, pärast sõjalõppu, Eestisse kolinud isiku arwamine ei tohiks ometi olla mõõduandew, sest nende eitaw seisukoht Risti asjus on mõistetaw, kuna põhikirjas puudub ju §, mis ka neile wõimaldaks „teenuste“ eest seda saada.

Sõjaminister ei wasta mitte otsekoheselt temale esitatud awaliku küsimuse ja tehtud etteheidete peale; ei õelda mitte, et sõjawäes siiski on maksuma pandud korraldus Ristide annetamise lõpetamiseks, mil iga sugune seadusline alus puudub. Selle asemel jutustatakse pikalt ja uduselt midagi põhiseadusest, Asutawast kogust, mingisugusest riigiloomise ajajärgust, Riigikohtu otsusest jne. Kõik see jutt paneb lihtsalt muigama. Asi iseenesest on ju lihtsam kui lihtne. Põhiseaduse § 7 ütleb: „Eesti wabariik ei anna autähti ja aumärke oma kodanikkudele, wäljaarwatud kaitsewäelastele sõja ajal. Samuti ei ole Eesti kodanikkudel õigust wastu wõtta wõõraste riikide aumärke ja autähti.“ — On päewaselge, et termiin „sõja ajal“ ei piira mitte Ristide annetamise aega sõja lõpu tähtpäewaga, waid et siin jutt on sõja ajal toimepandud wägitegudest ja teenustest, mille eest Risti wõib saada ükskõik millal, kas sõja ajal ehk ka pärast sõja lõppu, senikaua kuni seaduseandlisel teel mitte maksmas pole Wab. Risti põhikirja § 8, mis lausub: „Wab. Risti annetamine lõpetakse eriseadusega.“ Nii näib ka Wab. walitsus omalajal asjast arusaanud olema. Sõda lõppes 2. weebruaril 1920. a., Wab. Risti põhikirja aga kinnitati alles pärast seda aega, nimelt 13. ja 19. weebr. 1920. a. (awald. „Riigi Teat.“ nr. 20/21, 11. weebr. 1920 a.). Sellega wõis siis Ristide annetamine teostust leida alles pärast sõja lõppu ja jääb meile täieliseks Egiptuse saladuseks, kuidas hiljem (tsiteerime „Päewalehe“ järele) „walitsuses eneses läksid arwamised lahku, kas wabadussõja aumärkide jagamist üleüldse wõib jatkata, kuna põhiseaduse wastaw osa siin kindlad piirid on tõmmatud. Et üksikute walitsuse liikmete arwamised lahkuminewateks jäid, siis pöörati lõpuliku seisukoha kindlaks määramiseks Riigikohtu poole, kust seletus järgnes, et Wab. Rista wõib weel wälja anda, sest küsimuse alla ei wõi tulla aumärgi annetamise aeg, waid aumärki wääriw teenistus, mis meie iseseiswuse wõitluse järku peab

kuuluma.“ Hõõrud silmi ja ei taha uskuda neid ridu. Ei suuda lihtsalt uskuda. Milleks oli siin tarwis weel Riigikohtu seletust. Igatahes Kilpla meestelgi oleks wist piinlik olnud nii arusaadawa asja pärast autoriteetlikku asutust tülitama minna.

Aga kuulake edasi: „Tehti siis uusi ettepanekuid Wab. Risti saamiseks sõjaliste teenuste eest ja neid tuli kokku 300 ümber. Walitsus leidis, et see arw liiga suur on, sest lõppude lõpuks on pea kõik mingisuguse teenuse ülesse näidanud. Kui aga wabadussõja aumärkised nii oht-ralt wälja jagataks, siis kaotaksid need oma tähenduse ja wäärtuse... Walitsus tahab sõjast osawõtjatele iseäralise mälestusmärgi annetada... Walitsus waatas 300 ettepanekut läbi ja lubas täiendawa nimekirja järele ainult 50 aumärki anda.“

Nii nii, just kui würtspoes sõja päiwil tseki suhkrus saamisel — jaokaupa ja wähehaawal! Mooramees on oma töö teinud, kindlat lepingut just ei ole ja nüüd tagantjärele wõib pisut kaubelda ja tingida ka. Lunastama ainult osa auwekslid, rahustuseks aga lubame wab. sõja mälestusmärke. Mis sest, et seegi märk liini mehi ei rahulda juba kui mälestusmärgi, sest et ta ühesarnane nii wäeliini meestele kui ka seljatagastele, kuna wõimalik oli ju nii wäga kergesti wahet teha (kas wõi kahesuguse lindi kaudu). Aga ei tehtud seda, ei tahetud seda teha. Meele tärkab siin kohal õnnetu Juhan Liwi jutuke „Peipsi peal“, kus kirjanik kaht talutaati uppumise hädaohu momendil laseb mitmesugusi töotusi anda, mis aga pääsedes silmapilk unustakse. Täieline analoogia wahekorras sõjawäelastega. Mida kõike pole töötatud, aga kaugemale ilusatest sõnadest ja otsata meelekibedusest pole jõutud. Kurwem kui kurb, otse skandaalne, on aga Ristide asi. Olime senini ikka arwamisel, et siin tegemist oli ja on lihtsalt üksikute hoolimatuse ja lohakusega, nüüd peab aga sõjaministri tõendust uskudes, arwamisele jääma, et kõik see sihikindlalt, teatud süsteemi järele sünnib. Meie küsime aga, missuguse seaduse ja missuguse moraalse õiguse põhjal?! Näidatagu, kus on antud Walitsusele ehk kellegile isikule wõi oma heaksarwamise järele antawate ristide arwu piirata?! Sõjawäelased näitasid üles sõja kestes piiramata wahwust ja jõupingutust, sellele wastaw pidi ka autasu olema. Seda on töötatud pühalikult ja ei tohi sellepärast keegi mingisuguseid kitsendusi maksnama panna. Sellelt seisukohalt ei wõi taganeda mitte ükski kodanik, kellel weel wähegi õigluse tunnet rinnus leidub

Sõjaminister wäitab, et seljatagustele protsentuaalselt frondi meestega wõrreldes Riste polla mitte oht-ralt wälja jagatud. Aga see on siiski nii. Wabad. Risti põhikiri on juba sedasi kokku klapitud ja kombineritud, et wõimaldab Risti saamist meestele, kel absoluutselt mingit sõjalist teenust ei ole ja seda wõimalust on oht-ralt kasutatud.

Nagu teada, on Ristil 3 liiki, igas liigis 3 järku, 2. liik Riste on annetataw lahingus ülesnäidatud isiklise wahwuse eest. Sellkohases nimestikus on ette nähtud kõik need üksikud wägiteod, milie eest see liik saadakse. 1. liik annetatakse „sõjaliste teenuste eest“ kuna 3. liik „kodanliste“ teenuste eest. 1. liigi kohta ei wõiks wist olla kaht arwamist, et seile Risti annetamine on ettenähtud sõjawäljal ehk wäejuhtimises ülesnäidatud teenuste hindamisel kokkuwõttes. Ütleme, keegi wiibib terve sõja aja liinil, wõtab lahingutest osa, täidab kõigiti kohusetruult sõjamehe kohuseid, kuid seal juures ei tee ühtki wägitegu, mis just 2. liigi wägitegude nimestikku kuuluks. Sel isikul peaks olema see 1. Riste ainult frondi ehk oleks õigus autasu saada ja ta saaks 1. liigi Risti „sõjaliste teenuste“ eest. Järjelikult peaks olema see liik Riste ainult frondi ehk ka wägede juhtimise ja organiseerimise alal ülesnäidatud teenete eest annetamiseks. Seda liiki said ühtlasi frondi mees, kui ka mõni waranduse walit-suse ametnik, kas lihte ja sama järku, ehk jälle selle wahega, et ametnik kõrgema jär-gu omas. Taewas tule appi, missugused „sõjalised“ teened wõiwad küll olla ühel rahuarmastajal, igapäiwsel, kantselai ametnikul, kes wõib olla esimest korda suurtüki pauku ehmatades kuulis Risti kättesaamisel Peetri monumendiga Wabadusplatsil?! Ja nii seisame nüüd siis kurwa fakti ees: kannab seda liiki põline liini kangelane, kannab aga ka mõne seljataguse asutuse aidamees ehk kantselai ametnik.

Saadagu ometi aru, et sarnane nähtus lihtsalt Risti kui niisuguse, wäärtust ainult alandab.

Wiimased kannawad seda muidugi üle-wa tundega ja wõib olla tunnewad seal juures enestel kangelase weregi soontes woolama hakkawat, kuid teisest küljest ei wõi aga ka olla kahtlust tõsiste sõjakangelaste meelekibeduse kohta. Wabadussõja wälise, wahwuse embleemina oleme saanud omale tulewateks aegadeks märgi, mis igal sammul halbu mälestusi ellukutsuda ähwardab. Sarnane asjaolu heidab igatahes ka halba warju nende peale, kes seda täie õiguse ja uhkusega kandma on õigustud ja juba nende

nime pärast peaks need põhjused kõrvaldamist leidma.

Kui sõjaminister wõi ka Wab. walitsus nüüd enestel õiguse arwawad olema wäljaantawate Ristide arwu teatud summani piirata, siis peab tähendama, et nad selle samuga natuke hiljaks on jäänud ja seda siiski teisiti teostada oleks tulnud. Wäljaantawate Ristide arw peab ju wastama toimepandud wägitegude ja teenuste arwule. Loogiliselt järeldades jõuame seisukohale, mis meie waatepunktist küll absurdum, kuid mis siiski oleks meie oludes wist mõnel pool täitsa wastuwõetaw olnud, kui üks hea wäljapääsetee. Nimelt oleks tulnud omal ajal, sõja päewil, ka wägitegude ja teenuste arwule piir ette tõmmata, oleks tarwis olnud awalikult öelda — waadake, Riste anname me' nii ja nii palju, ärge teie Jumala pärast meie arwel midagi rohkem korda saatke, sest selle eest meie mingisuguseid kohustusi ja wastutust oma peale ei wõta. See oleks igatahes olnud tuhat korda aumehelikum, arwed oleksid olnud „klaarid“ ning sõjaminister poleks kukkunud olukorda, mis sarnane mõnele tülisolewa abielurahwa omale, kus üks pooltest awalikult urbi et orbi teatawaks teeb — „mina, see ja see, ei wastuta oma naese (ehk ka mehe) wõlgade ja kohustuste eest mitte“.

Nüüd aga seisame üsna kohmetult mõistatuslise nähtuse ees, kus sõjamehed tagajärjeta antud auwekslite wäljalunastajad leida katsuwad, igalt poolt aga kategoorilise ja tagasitõrjuwa wastuse saawad — „ei minu laud!“

Sõjamehed, toetades oma õiguste peale (ei ole ju kuskilgi öeldud warem, et Ristide arw piiratud tohib olla — ja pole ka põhikirjas midagi sarnast leida!), on järelejätmata, sõjaminister on ka „kange mees“ ja nii wõime wist weel kaua selle haruldase, wõib olla ainsama kord terwel maakeral ettetulewa, waatemängu (wõi kuidas seda nüüd õige nimetada) tahtmata pealtwaatajateks olla. Wabadussõda tõi Eestile terwes ilmas kustumata kuulsuse, saame näha, kes nopib ja missugusel kujul lõppude lõpuks selle loorberid. Ette oletada on ju raske, liiategi kui arwamised ja arusaamised aumõistest ja kohustest nii wäga matmekesised ja lahkuminewad. Harilikus, igapäewases, elus nimetatakse inimest, kes oma lubadusi ja kohustusi ei täida, petiseks ehk walelikuks. Käesolewal juhtumisel katsuwad ehk juba lugejad kohast ja tabawat termini leida.

Edasi. Hra Soots wäitab, et seljatagune Riste mitte polla ohtralt saanud. Selle kü-

simuse peale wõib wäga mitmeti waadata. Arwuliselt ei ole Risti tõesti mitte palju, sest frondi seljatagusel on igatahes omalt kohalt teened, nii et see arw, wõib olla, suuremgi peaks olema. Raskusepunkt seisab siin sootu teisel. Kui juba Ristide arwu piiramise peale wälja mindi, siis vähemalt tohtisime ja olime õigustatud lootma, et Risti kawaleerideks saawad kõige wahwamad meie sõjawäelaste hulgast, kelle kohta kellelgi halba sõna öelda pole, kes oma töö ja hiilgawa eeskujuga meie kõikide tänu kõrge aumärgi kujul ära teeninud on; tohtisime loota, et hindamisel wõrdlew mõõdupuu tarwitusele wõetakse, et ei anta Riste vähema, ehk koguni ilma teenusteta isikutele enne, kui wääriolist hindamist leidnud kõik need, kellel selleks mitmekordne õigus. Täitsa õigus, wead ja wääratused wõiwad iga asjaajamise juures ette tulla, nii ka teenuste hindamisel. Kuid meil ei ole sellel alal kahjuks mitte tegemist wigadega, waid, nagu juba eelpool allakriipsutatud, teatud süsteemiga. Et sellest so. . . ikka weel aru ei saada, wõi ei taheta saada, siis peame omi oletusi seekord juba paari näitusega illustreerima. Ohtlasi tahaksime loota, et meilt ehk siiski tarwidus ära wõetakse otsustust näituste tagawarast weelgi nimesi musta tahwli peale ülesriputamast ja teiseks ehk ka ettetooma nende nimekirja, kelle rinda mitte Rist ei ehi, kes aga ilma selleta meie silmis kangelastena esinema peawad. Oleme senini sihikindlalt hoidunud käepärast olewate andmete awaldamisest, sest need on selleks ikkagi liiga skandaalsed. Aga kurtidele kõrwadele on raske põhimõtteliselt midagi selgeks teha, sellepärast siis juba palume lugejaid, iseäranis sõjawäelasi, rahulikult wastuwõtta allpool järgnewad tõeasjad:

2. detsembril 1919 a. tuleb Wenemaalt (Ukrainast) Eestisse sw. ametnik Saarnok, määratakse ohwitseride reserwi teenistusse, kus ta mõnesuguseid juhuslisi ülesandeid täidab: komisjonidest osawõtmine j. n. e. (Päewakäsk Wab. Sõjaw. nr. 324, § 10 — 1920. a.). 1.-sel märtsil 1920. a. määratakse sama hra Saarnok korralduswalits. inspekt. osak. asjaajajaks (Pwk. W. S. nr. 447, § 1), kus juures ta töötab autasu osakonnas. Päewakäsuga nr. 1373 annetakse Wab. wal. otsusel sõjaministri ettepanekul am. Saarnokile juba 1. liigi 3. järgu Wab. Rist sõjaliste teenuste eest. Kui ruttu ja libedalt see kõik on sündinud.

Warustuse walitsuse ametnik Prantsstiebel'ile leitakse sõjaliste teenuste eest 1. liigi 3. järgu Rist weel wähem olema ja et 1. liiki iseenesest weel

tasuta maasaamise peale õigust ei anna, siis esitakse hra Prantsstiebel, muidugi sellekohase „teenuste“ kirjeldusega, tasuta maasaamiseks. Justament, kui mõnes muinasjutus õnnelikul kuningapojal! Samuti ei loeta hra Tomsonile, alguses postiametnikuna sõjawäe käsutuses, pärast sw. ametn. ümbernimetud, 1. liigi 3. järgu Ristist veel küllalt olema, sest ta teenused on märksa suuremad, ja tehakse jälle sellekohane ettepanek, ning üks uus maaomanik tekib juure. — Jatkugu seks korraks.

Ja nüüd tuleb sõjam. hra Soots ja seletab awalikult — Ristid olla määratud „iseäranis suurte teenuste hindamiseks“, ja kui neid rohkemal arwul välja anda, siis kaotada nad oma väärtuse. Nii, nii, Risti au Saarnokkide, Prantsstiebelite, Tomsonite j. n. e. rinnal on wõimsalt kaitstud, mis sest, et paljud kannatada on saanud! Aga meid huwitab siiski, milles seisab siis nende herrade suurem teenus teistega võrreldes, näit. hra Saarnokil? Kas ainult selles, et ta oskas alles sõja lõpupäewil Eestisse tulla ja siin ainult umbes ühe kuu kestwusel sõjaaegset Wabariigi õhku sisse hingas.

Alles nüüd märkame, millise kõlblise tasapinnani oleme langenud ja milline korruptsioon meil maad wõib leida. Jaksame veel ehk arusaada, et wõis leiduda inimesi, kes oma käe välja wõisid sirutada selle järele, mis pidi olema teiste oma (Ristide arw on ju senini piiratud), sest inimeseks nõrkuseks on ju ehtimise tung, kas wõi wõõraste sulgedega; kuid meie ei suuda siiski mõista, et on leidunud inimesi, kes rahuliku südamega kõike seda wõimaldasid, et meil suudetakse kõige selle juures veel külmaks ja ükskõikseks jääda.

Hra minister Soots, Teie kätest on ju ka need ettepanekute paberid kõik läbi käinud, Teie olete hiljem rahuliku südamega ühe kerge käelligutusega tagasilükanud hulk ettepanekuid selle lihtsa põhjendusega, et termiin olla möödas. (Küsimine ikka veel wastust saamata, kelle korraldusel ja missuguse seaduse põhjal?) Kas Teil siiski ei ole ka wahest waimusilma ette kerkinud mõningadki episoodid wabadussõjast? — Ehk lubate wähe meele tuletada.

Nowember—detsember 1918 a. Liinil tungiwad punased järjest edasi, käputäis mehi ei suuda neile tõkkeit-ette tõmmata. Tallinnas ärew meeleolu. Igalt poolt wahib wastu argtus ja loidus, antakse end ajawoolu rüppe ja oodetakse passiivselt, kes jääb peremeheks, keda truualamliiselt teeni. Selsamal ajal — Pagari tänawal ohwitseride reserw. Põrandal öled. Kodumaakaitsmi-

sele Ajut. Walits. kutsel mõne päewa jooksul kokkukogunud ohwitserid. Näod tõsised ja uneta öödest roidunud. Ühed tukuwad riietes põrandal, püss kõrwal, walmis olles silmapilkseks väljaastumiseks, — teised on kusagilgi walwekorral ehk Ajut. Walitsuse kaitsel, wõi jälle patrulleerimas. Puhkust ei öösi ega päewa. Kuid ei nuriseta, ei kaotata lootust, waid organiseeritakse energiliselt. Elawus tõuseb, kui wõimalus awaneb liinile minekuks. Igaüks tahab ennem minema pääseda. Ülemjuhataja kohale asub kindral Laidoner, kes waimustawalt kodanikke üleskutsus löögisalka astuma, kuhu tarwis oli umbes 1000 mehe ümber. Üleskutse jääb aga õhku rippuma ja leiab wastukõla suure Tallinna kohta ainult 80 isikus (rõhuwas enamuses ohwitserid, siis kooliõpilased), kes wäikse salgana Tallinnast lahkusid, et liituda samuti wähearwulise liinil wiibija kogu külge. Kurwalt saatsime neid. Samuti olime tunnistajateks, kui ühel ilusal päewal „Kalewi“ seltsi liikmed, wabatahtlikud, Narwa maanteed kaudu wäeliinile läksid. Ei wõi meeletärkamata jääda ka meie kooliõpilased, kes nendele omase nooruse waimustusega kodumaa kaitsmisele andusid.

Need tüsedad mehed, kellel sel kriitilisel ajajärgul usku oli Eestisse, kes omad isiklised huwid ohwerdasid rahwa heaks käekäiguks, tõid Eestile iseseiswuse ja wabaduse ning said meie sõjawäe alusmüüriks, mille ümber koondus pärast üleüldine mass.

Sarnased mehed oleks igatahes ilma erandita kõik Risti wäärt, aga küsimus on, kui paljud on seda saanud?! Ja pärimine nüüd, kas on üleüldse millalgi sarnase küsimusega tegemist tehtud? — Wastus saab kahjuks olla ainult eitaw, nii lohakalt ja andeksandmatalt on asja aetud. Nüüd, tagant järele, oleks tegelikult muidugi juba wõimata sellel alal kõike korralikult ära teha, peale iseäranis silmatorkawate nähtuste, nii et küsimus osalt ikka enam-wähem põhimõtteliseks jääks, aga ka siingi peetakse jonnakalt omast kinni ja ei taheta lihtsalt õigusigi tunnistada. Sõjaminister ise räägib ju ometi Riigikohtu otsusest selles asjas, missugusel alusel püsib ta siis tegelikult teisel waatepunktil, wõi ehk arwab enesel õiguse olema oma heaksarwamise järele seadust „seletada“? Usna ootamatalt tõendab sõjaminister, et soomlastele Ristisid rohkem antud omadega võrreldes, sest et nende teenuseid olla tarwis olnud teisiti hinnata. Jälle see omapärane ja omawoliline ümberkäimine Wab. Risti põhikirjaga! Hra minister, Teil ei peaks

ometi mitte täitsa tundmata olema Ristisse puutuvad aumõisted, wahest katsuksite leida wastust ka küsimusele, kas kahesugune mõõdupuu lubataw wõi mitte?!

Rahuldustundega wõtsime wastu teate, et 100 langenud sõjawäelast siiski Risti saamiseks Wab. wal. esitatakse. Aga ühtlasi tahaksime ka teada, kuidas jääb elawate õiguste jaluleseadmisega, — kas antakse juba tehtud ettepanekutele seaduslik käik wõi mitte? Ministriherra on sellest muidu nii sõnaderohkes seletuses waikides mööda hiilind. Hra Soots laseb oma seletustest wälja paista, nagu oleks Wab wal. temaga selles küsimuses solidaarne. Kas see just nii, wõi mitte, pole meile teada, kuid mingisuguseid lahendawaid sammusid pole tänaseni sealtpoolt küll weel järgnenud. Jääb see nii, siis tuleb igatahes appelleerida Riigikogu poole. Ei tahaks uskuda, et kõrge kogus leidus ükski riikliselt mõtlew rühm, kes rahuliseks pealtwaatajaks jääks ja kellel ükstapuha oleks, kuidawiisi meie wabadussõja lõppu tahetakse kroonida, kas aumehelikult wõi rahwuslise skandaaliga.

Meie ei nõua kübetki rohkem, kui antud tõotuste ja makswate seaduste täitmist!

Ja selle juure meie jääme.

SISEMINISTEERIUMI ÕIENDUSED.

„Walwe“ toimetusele.

„Walwes“ nr. 11.—1922. a. ilmunud kirjeldus hra Toiwo Heino Eesti kodakondsusse mitte wastuwõtmise kohta ei vasta tõele.

Toiwo Heino soow oli riigi asutuses teenides Soome riigi kodanikuks edasi jääda, kui aga see enam wõimalik ei olnud, siis awaldas Heino Rakwere linnawalitsuse kaudu palwet teda E. W. kodakondsusse wastu wõtta. Heino palwekiri on saadud linnawalitsuses 31. detsembril 1921. a. ja saadeti sealt 3. jaanuaril s. a. Rakwere linnapolitseile teadete kogumiseks isiku kohta, sest et paluja oma palwele mingisugust dokumenti kaasa ei olnud lisanud.

Weebruari keskpaigas pööris Heino oma palwega ka Siseministri poole. Siseministeerium omalt poolt otsustas Heino t kodanikuks wastu wõtta, kuid silmaspidades, et wõõraste riikide kodanikka wõib E. W. kodanikuks ainult siis wastu wõtta, kui nemad Eestis alaliselt 5 aastat on elanud, esines Siseministeerium Wabariigi Walitsuse ees palwega Riigi Teataja nr. 137./138 1920. a. awaldatud seaduse nr. 271 pöjal

lubada Toiwo Martin Heino't, kes wähem kui 5 aastat E. W. piirides elanud, kodakondsusse wastu wõtta. Wabariigi Walitsuse otsusega 1. märtsist 1922. a. (protok. nr. 17, p. XIV) sai palutud luba antud, millest Heino le teatatud ja ühes sellega temale ettepanud Soome riigi wastawate asutuste luba muretseda Soome kodakondsusest lahkumiseks, sest Eesti Wabariigi kodakondsuses ei ole ettenähtud, et E. W. kodanik wõiks ühel ajal kahe wõi mitme riigi kodakondsuses olla.

Seda palume „Walwes“ awaldada.

Administratiiv asjade Peawalitsuse juhataja abi (alkiri)

Sekretäär (alkiri)

* * *

W. a. „Walwe“ toimetusele.

Ajakirjas „Walwe“ 3. märtsil s. a. nr. 11, pealkirja all: „Rusuw ja ülekohtune nähtus“ — ilmunud kirjutuses on öeldud, et Siseministeeriumis keegi wenelane Schidlowsky õige kõrge koha peal teenib.

Õienduseks sellele teatele palun „Walwes“ awaldada, et E. W. Siseministeeriumi teenistuses ühtegi wenelast Schidlowskyt pole olnud, ega ka praegu ei ole.

Kõige austusega

Sisem. Asjade Walitseja (alkiri).

SISEMINISTEERIUMI ÕIENDUSE PUHUL

hra Toiwo Heino asjas oleme wäga rõõmsad selle üle, et siseministri ettepanekul Wabariigi walitsus waheajal tema Eesti wabariigi kodakondsusse wastu wõtta on otsustanud, seega tema teenusi kohaselt hinnates. Aga kas ta sai ka oma endise teenistuse koha tagasi? Meie teada mitte, waid see uus kodanik kannatab nüüd suure puuduse käes.

Tolliwalitsus wõtab aga samal ajal wõõrariigi kodanikke teenistusesse, kes isegi ka tolliasjas mitte eriteadlased ei ole, waid asja õppima wõetakse.

Mis puutub Schidlowsky asjasse siis tahame selle juurde järgnewates numbrites tagasi tulla.

Toimetus.

WASTUSEKS KINDRALMAJOR SOOTS'ile

10-al selle kuu päewal oli sõjaminister k.-m. Soots ajakirjanduse esitajad oma juure palunud, et Wabariigi walitsuse üles-

andel wastuseletusi anda „Walwes“ ilmunud sõjaministeeriumi puudutawate paljastuste ja arwustuste kohta, ning muidugi tõendada, et wiimased tõele ei wasta.

Läbilügedes neid pikki ajalehtede weergudel refereeritud k.-m. Sootsi seletusi, peame aga siiski konstateerima, et see k.-m. Sootsile õnnestanud ei ole ja ta ainustki „Walwe“ poolt tõstetud paljastust ja arwustust ümberlükata suutnud ei ole. Küll on aga k.-m. Soots oma seletustes uute wassimistega ja koguni walega esinenud, mispärast meie asja tähtsuse pärast sunnitud oleme uuesti asja kohta sõna wõtma, tehes seda ajalehtedes ilmunud k.-m. Sootsi seletuste referaatide põhjal, kuna „Walwe“ esitajad põlnud sõjaminister heaks arwanud oma juure paluda.

Kuritarwituste kohta sõjawäes

olla sõjaminister „Waba Maa“ järele järgmist seletanud:

„Kõik kuritarwitused, mida „Walwe“ oma weergudel puudutanud, ei ole mitte sõjaministeeriumile teadmata olnud. „Walwe“ ei ole omapoolt ühtki uut kuritarwitust awalikuks teinud, waid ainult neist jutustanud, mis juba enne teada olid. Ühtki niisugust kuritarwitust ei ole sõjaministeerium tähelepanuta la lasknud, ühtki püüdnud kalewi alla mätta, waid kõigile on juba enne „Walwes“ ilmumist seaduslik käik antud. Eriti ei ole sõjaminister üheski asjas sõjawäe-prokurööri arwamisega lahku läinud, waid talitanud nõnda, nagu ta prokuratuur tarwilikuks pidanud. Rida asju on praegu alles uurimisel, mille kohta enneaegne oleks awalikult kõnelda, kui kohtuwõimud oma tegewust lõpetanud ei ole.“

Meie ei mõtlegi sugugi tõendada, nagu ei oleks kõik kuritarwitused, mida „Walwe“ oma weergudel puudutanud, sõjaministeeriumile teadmata olnud, niisama ka seda, nagu oleks „Walwe“ mõne uue kuritarwituse awalikuks teinud, — sest esiteks on ju sõjaministeeriumi kohus kõike teada, mis tema wõimkonnas sünnib, ning teiseks on „Walwe“ ikka ainult ajakiri, mitte aga kriminaalpolitsei, prokuratuur wõi detektiivbüroo. Kuid edasi julgeme meie aga siiski tõendada, et õige ei ole, nagu ei oleks sõjaministeerium ühtki niisugust kuritarwitust tähelepanuta mööda lasknud, ühtki püüdnud kalewi alla mätta ja on kõigile juba enne „Walwes“ ilmumist seadusliku käigu annud. Kordame — see ei ole õige, sest nii mitmelegi asjale ei ole weel senini käiku antud, nagu näituseks süütegudele, mis konserwide walmistamisel sõjawäele ilmsiks tulid

ja samuti ka korteri- ja ehitusosakonna rewideerimisel. (Waata „Walwe“ nr. 6. — „Huwitaw algus, weel huwitawam lõpp“ ja nr. 10. ja 11. — „Üks rewideerimise lugu.“) Niisama anti I. diwiisi staabi asi kohtu-uurija kätte alles peale seda, kui „Walwes“ nr. 2. seda asja käsitaw artikkel „Mis teha?“ oli ilmunud. Selle juures ei saa tähendamata jätta, et möödunud aasta kewadef riigikontrolli poolt samas asjas toime pandud põhjalik ja üksikasjalik juurdlus, kus peasüüdlasena k.-m. Tõnisson esines, ikka tõesti mahamaetud näitab olewat, kuna praegu kohtu-uurija käes olew asi ainult kogu asja ühte külge käsitab ning sellega peasüüdlast — k.-m. Tõnissoni — ainult waevalt puudutab.

Wõib õige olla, et sõjaminister üheski asjas sõjawäe prokurööri arwamisega lahku ei ole läinud, waid nõnda talitanud, nagu seda prokuratuur tarwilikuks pidanud, kuid ikkagi jääb tõeks, et mitmelegi sõjaministeeriumi wõimkonnas ilmsiks tulnud kuritarwitusele seaduslikku käiku ei ole antud. Ja selle põhjusega, s. t. sõjaministri tegewusetusega, ongi väljakutsutud see erakorraline tähelepanu sõjaministeeriumis ettetulnud kuritarwituste peale, mis „Walwet“ sundinud on suuremat osa oma weergudest nende käsitamiseks pühendama.

Muulaste kohta

on sõjaminister sama lehe järele peale üldiste tuntud fraaside järgmist seletanud:

„Eriti on ette heidetud „Walwe“ poolt meriwäe-kapteni Salza asja, kes omal ajal Judenitshi wäes olnud ja siis seal peale omalajal kodumaa teenistusest lahkumise, uuesti tagasi ametisse wõeti. Peab ütleva, et kapten Salza ainuke eraharidusega meriwäeohwitser on. Teisa kindralstaabi-ohwitsera meie meriwäes ei ole. See on suur puudus ja seda rohkem tuleb meil hinnata kapten Salza't, kes wabadussõjas oma teadmistega meie meriooperatsioonide kordaminekule kahtlemata kaasa on aidanud. Mis aga kapten Salza lahkumisse meie meriwäest omal ajal puutus, siis sündis see järgmiselt. Judenitshi pealetungimise ajal tahtsid osa muulastest meie meriwäest sinna üleminna. Admiraal Pitka ajas selle peale kõik muulased kokku ja käsutas rewolwriga kõik minema, teiste hulgas ka kapten Salza, kes ise lahkumiseks sugugi soowi ei olnud awaldanud. Pärastpoole algus aga, et kapten Salza, kui ainuke kindralstaabi meriwäeohwitseri tööjõud meile paratamata tarwis

oli mispärast selleaegne merijõudude juhataja oma staabiülemaga ülemjuhatajat palusid, et kapten Salza tagasi kutsutaks, mis ka sündis. Sellepärast on etteheited kapten Salza'le, tema äramineku kohta täiesti põhjendamata.“

Selle seletuse peale, mis koguni walelt sisaldab, awaldas aseadmiral Pitka „Waba Maas“ kirja, milles ta selle k.-m. Sootsi seletuse kohta kapten Salza asjas sõnalt järmist ütleb:

„See kõik on lausa wale, sest et mina ei ole iialgi muulasi kokku ajanud, et neid laewolwriga minema käsutada, teiste hulgas ka kapten Salza't. Kapten Salza ise palus ennast wabastada, põhjendades, et temal kui Balti aadeli liikmel piinlik ja hädaohtlik olla Eesti meriwäes edasi teenida, kuna Eesti sõjawägi Landeswehriaga sõda peab a meeleolu parunite wastu äärmiselt waeulik olewat.

Ei ole kapten Salza kunagi meie merioperatsioonide juhatamisest ega nende plaanide väljatöötamisest osa wõtnud, ei siis, kui ta m.-r. „Lennuki“ peal tüüriohwitserina teenis, ega siis, kui ta merejõudude staabiülemaks oli, sellepärast ei olnud tema teadmistel mingisugust mõju ega tähendust meie merioperatsioonide kordaminekul.

Sellele jääb veel juurde lisada, et kapten Salza kindralstaabi ohwitser mitte ei ole.“

Selle kirja peale on k.-m. Soots „Waba Maale“ uuesti seletanud, et kapten Salza ja teiste merewäelaste-muulaste lahkumine ikkagi niiviisi sündinud, nagu tema seda waremalt seletanud, kuna aga „sellele lahkumasundimisele wälispidiiselt pehmem kuju antud“, — et merioperatsioonide plaanid olla ikkagi kapten Salza kokku seadnud, kuna aseadmiral Pitka neid aga tegelikult täide wiinud, — ja et kapten Salza olla ikkagi merewäe kindralstaabi akadeemia lõpetanud, mille peale nüüd aseadmiral Pitka „Waba Maa“ kaudu kapten Salza'le ette on pannud awaliku seletusega tõelusi kinnitada.

Uskudes, et kapten Salzal ikkagi niipalju aumehelikkust ja julgust leidub, et tõe kaitseks wälja astuda, loeme meie siiski omalt poolt tarwilikuks kõige kindlamate andmete põhjal weel kord kinnitada, et k.-m. Sootsi seletused tõe ei wasta ja ainult sihiliku eesmärgiga wälja mõeldud.

Pikemalt puudutame aga ühte, millest kuidagi wiisi wälkides mööda minna ei saa, — nimelt k.-m. Sootsi tahtmist aseadmiral Pitka sõjalisi teenusi kapten Salza arwele kirjutada. K.-m. Soots on nimelt seletanud, nagu oleks kapten Salza meie merioperatsioonide kordaminekul suurt osa mänginud,

kuna tema operatsioonide plaanid wälja töötanud, mida aseadmiral Pitka ainult tegelikult täitnud olla ja et Krasnaja Gorka operatsiooni ajal kapten Salza puudumine ennast tõsiselt tunda annud.

Need wäited on otse pöörased, mida isegi k.-m. Sootsilt raske oli oodata. Esiteks. — Kapten Salza teenis Eesti merewäes ainult wabadussõja algusest kuni 17. juunini 1919. a., missuguse aja jooksul tema merejõudude staabi ülemaks oli kõigest nelja ja poole kuu kestes, kuna merejõudude staap alles 1919. a. algul peale Narwa tagasiwõtmist asutati. (Enne seda teenis kapten Salza „Lennuki“ peal tüüriohwitserina). Nende nelja ja poole kuu jooksul wõeti meie merejõudude poolt ette kõigest kaks operatsiooni — Heinaste operatsioon ja Ingerimaa operatsioon. Kummagi operatsiooni jaoks mingisugust plaani nende ettewõtmisel wälja ei töötatud, seda ei lubanud juba selleaegne olukord, ja mõlemad operatsioonid wiidi täide ainult koha peal selgunud seisukorra järele, ilma mingisuguse esialgse plaanita. Ia laewastikuga kapten Salza't kaasas ei olnud. Utelgu nüüd k.-m. Soots ometi — missugused operatsioonid plaanid siis need õieti olid, mida kapten Salza wäljatöötada wõis?!

Teiseks. — Mitte keegi, kes aseadmiral Pitka „sõjamälestustest“ lugenud on seda k.-m. Sootsi allkirjaga lapsikut radiogrammi, kus aseadmiral Pitkale ette pandakse Krasnaja Gorkat laewadelt suurtükite alla wõtta, ei saa k.-m. Sootsi küllalt asjatundjaks lugeda meie merioperatsioonide hindamisel, sest pidi ju radiogrammi saatjal, kui ülemjuhataja staabiülemal, teada olema, et ei aseadmiral Pitka käsutada olnud laewadel, ega ka sel ajal Balti meres wiibinud Inglise laewadel 12- ega 16-tollilisi suurtükke ei olnud, millega merelt Krasnaja Gorkat oleks ulatanud pommitada.

Sellepärast, kes soowib meie merioperatsioonide õiget ja asjatundlikku hindamist teada saada, see hugegu Inglise admiral Walter Cowani ametlikku raportit Inglise laewastiku tegewusest meie wabadussõja ajal Balti merel, kus ka meie merejõudude tegewus üksikasjalist hindamist on leidnud. See raport on awaldatud „The London Gazette“ lisan 9. aprillil 1920. aastal.

Optantide küsimust

puudutades on k.-m. Soots wäitega maha saanud, mis peale ebatõe weel äärmist taktitunde puudumist ilmutab ja meie sõjawäe silmapaistwamatele ohwitseridele wäljakutseset ja haawamist sisaldab. See käib nimelt endise esimese Eesti polgu ohwitseride kõi-

ta, kellest k.-m. Soots „Päewalehe“ järele ütelnud on:

„Kui esimene Eesti polk formeeriti, mis weel märtsi rewolutsiooni kestel sündis, siis tulid sinna peajasjalikult ohwitserid Peterburi sõjawäe ringkonnast, kellest suurem osa oli sõja ajal ohwitserideks saanud. Nad olid kodumaale liigemal ja suurem osa eist teenis seljatangustes osades, kuna nad paljudel põhjustel fronditeenistusest eemal seisis. Poliitiline seisukord oli seekord äärmiselt kõikuw ja paljudel sõjawäelastel, kes kaugemal wiibisid, ei wõinud sündmuste kohta selget ülewaadet olla. Wanemad sõjawäelased olid palju enam seotud, kui nooremad. Walgetest wäeosadest ei lastud neid lihtsalt välja. Need, kes punawäkke jäid, pandi wangi ehk hoiti teisel teel kinni. Ei saa umbkaudu kõigi kohta ütelda, et neil tahtmine puudus kodumaale tulla.“

Et see ebaõige ja wäljakutsuw ütetus meie ohwitserkonna peale oma ebasoowitawat mõju awaldamata ei ole jätnud, näitab ühe endise I-se Eesti polgu ohwitseri järgmine kiri, täis õiglasi etteheiteid, saadetud „Walwe“ toimetusele awaldamiseks:

Sõjaminister end. I-se Eesti polgu ohwitserid tõrwamas.

1917. a. formeeriti rahwuslised Eesti wäeosad. Kuigi neil wäeosadel omad, tolleagsest olukorrast ja ajawoolust äratingitud puudused olid, jääb ometi wastuwaidlemata tõeks nende polkude otsustaw ja saatuslik tähtsus Eesti iseseiswuse wõitluses. Ei oleks olnud Eesti polkused, poleks mõeldaw olnud wabadussõda ja Eesti riikline iseseiswus. Eesti polkude kaudu koondusid meie ohwitserid ja sõdurid kodumaale ning ei jäänud mitte Wene kodusõja sõdakaks. Need polgud andsid meie tublimad wäejuhid, organiseerimise wõimaluse ja wilumuse ning wõimaldasid tuntawalt esialgse sõjawäe warustamist (ärapeidetud sõjariistad jne.). Eesti polgud said nõnda ütelda meie sõjawäe selgrooks ja tuumaks.

Iseäranis wäljapaistwat osa on neist etendanud meie kõige wanem — 1. Eesti jalawäe polk. Kõige selgemat tunnistust sellest annawad polgu selleaegsed otsused, mille hulgas pole mitte ühte ainsat, mis polgu hea nime peale warju heidaks. Nii näituseks reageeris polk Eesti Maapäewa wägiwaldse laialisaatmise kohta 18. now. 1917. a. järgmise kategoorilise otsusega: „1. Eesti polk — 1) jääb oma endiste ot-

suste juure 8. ja 14. nowembrist s. a., Eesti Maapäewa ainumaks kõrgema wõimu esitajaks Eestis Asutawa Kogu kokkukutsumiseni tunnistades, 2) awaldab Maapäewa laialisaatmise kohta kõige waljemat protesti, 3) mõistab rahwa esitajate kallal toore wägiwalla tarwitamise kõige karedamalt hukka ja 4) on walmis Maapäewale tema töö edasijatkamiseks kindlat kaitset ja tuge pakkuma.“ Wähe hiljem esineb I. Eesti polk selles küsimuses uue otsusega, kus muu seas palub Ajutist Maawalitsust Haapsalu, kui ta seda wõimaliku leiab olema ja tootab oma kaitset ja tuge igasuguse wägiwalla ja töökastuse wastu, lootes teiste Eesti polkude ühistunde ja toetuse peale.

Ajalugu peab õiglaselt tunnistama ning hindama minewiku sündmusi ja tegelasi. Sedasama oleme õigustatud nõudma ka üksikutelt isikutelt sarnaste küsimuste käsitlemisel. Meie oleme sunnitud aga konstateerima sootu wastupidist nähtust. Nimelt on hra sõjaminister k.-m. Soots heaks arwanud pärast sõja lõppu Eestisse tulnud ohwitseride wabandamiseks endiseid 1. Eesti polgu ohwitserid riiwata ja seda pealegi õige inetult, kui mitte rohkem ütelda. Need õiged „isamaapäästjad“ wiibinud 1917. a. wäeliinil, kust neil Eestisse tulekuks igasugused wõimalused puudunud, kuna 1. polku peajasjalikult seljatagused ja sõjaaegsed ohwitserid Peterburi sõjawäeringkonnast ilmunud. — Just wastupidiselt, hra minister, — 1. Eesti polku ilmusid ohwitserid pea ilma erandita kõik frondilt (isegi Rumeeniast). Meil on käepärast polgu ohwitseride nimekiri, kui asjata „peajasjalikult“ Peterburi ringkonnast tulnud ohwitserid wõime otsida, aga kus küll mehi leiame, kellel Eesti iseseiswuse wõitluses jäädaw koht. Nimekirjast loeme: kindralmajor Pöder, polkownik. Parts, Seimann, Wahtramäe, Kann, alampolkownik. Kurwits, Luiga, Mammers, Scherwel, Steinmann, Poopuu, Unt, Engmann, Puskar, kaptenid Irw, Lepp, Peters, Kraaw, Munner, Stoltzen, Sabbe, Steinbick, Ojasson, Rebane, alamkaptenid Wremann, Bergmann, leitnandid Tulmin, Selter, Jalajas. Wiiks liiga pikale kõiki üleslugema hakata, pealegi ei muudaks see ka üldist pilti.

Tulla Eestisse oli Eesti polkude organiseerimise ajajärgul wõimalik igalt poolt ja igalühel, kellel aga huwi ja armastus kodumaa hea käekäigu kohta ei puudunud. Ja 1. polku ilmusid mehed, kes mitte enese kohta ei teinud tingimiseks — „kui diwiisi ülema, diwiisi staabi ülema ehk selle ja selle koha saan, siis tulen, wastasel korral jään üleschitama jagamata Wenemaad.“

Kuid sarnaseid wastuseid on ületuleku ettepanekute peale saadud.

Hra ministril ei võiks olla teadmata, et nii mõnigi neist selleaegsetest „kauplejatest“ end hiljem Eestisse on soetanud. Olgu, lepime juba sellega, kuid ärgu siis ka haawatagu neid, kellele Eesti tänuvälglane.

1. Eesti polgu ohwitserid löid püsiwa tööga rasketes tingimistes polgu, mis ainukeseks omasarnaseks oli tolelaegsel Wene maal, — nende read on annud hulga silmapaistwaid wäejuhte ja kangelasi, üle 20 mehe on oma werega Eesti rahwale wabadust lunastanud, nad on wäsimatalt tegewuses olnud riigi loomisel ja töötawad praegugi edasi. Ei taheta seda õiglaselt ja wäärikselt hinnata, siis vähemalt waigitagu!

Leiame, et äärmiselt ebakorrektned on mõne üksiku isiku puhtaksepemise katsel suure hulga auga nii hoolimatalt ümber käia. On unustatud selle juures, et musta warest ikkagi raske on walgeks wõõbata. Hra k.-m. Sootsi ülesastumisest jääb aga iseäranis halb mulje ka weel sellepärast, et ajakirjanikkudele on ametlikult antud tõedudele mitte wastawad andmed.“

Miles.

(Järgneb).

OMETIÜKSKORD!

RIIGIKONTROLÖÖRI WASTUSED.

W. a.

„Walwe“ toimetus.

„Walwes“ nr. 10. awaldas „Kodanik“ kaks küsimust Wabariigi peakontrolöörile, mis „Walwes“ nr. 12 korratud on, kus juures „Kodanik“ omalt poolt ka wastused annab, mis aga sootu ekslikud on.

Esimene küsimine: „Kas on õige, et endise I. diwiisi ülema kindralmajor Tõnisoni seaduswastase tegewuse üle Riigikontrolli poolt kogutud materjaalidele Wabariigi walitsuse otsuse põhjal käiku ei ole antud?“

Teine: „Kas Riigikontroll on „Revalise“ tegewuse kontrolleerimise, s. t. järelkontrolli lõpetanud ja kas on need arwud õiged leitud, mis selleaegne peaminister J. Tõnison 22. juunil 1920. aastal Asutawa Kogule ette kandis, ning kas riigipeakontrolöör võib nüüd „Revalise“ asjus seisukohta wõtta, mida selkorral selleaegne peakontrolöör hr. Einbund teha ei wõinud?“

Möödamannes „Kodaniku“ poolt ebaõigete kuulduste najal tehtud märkustest, teatan küsimiste kohta järgmist:

1) Kuna Eesti Wabariigi põhiseaduse järele Wabariigi walitsus kaitsewägede ülemjuhataja on, tegin mina ettekande I. diwiisi staabi majapidamise seisukorra kohta Wabariigi walitsusele. Et tähendatud diwiisi ülem, kindral T., ühtlasi ka frondi ülem oli, oleneb sõjawäe kohtupidamise seaduste järele diwiisi ülema kohtu kätte andmine Wabariigi walitsusest. Üleüldse ei saa Riigikontroll kedagi otseteed kohtu kätte anda, waid tema võib ainult ettepanekuid teha (prokuröörile, sõjaministrile, Wabariigi walitsusele) kohtu kätte andmise kohta, missugune ettepanek kõne all olewas asjus läinud aastal ka tehtud on. „Kodaniku“ poolt awaldatud kuuldus, nagu oleksin mina walitsuse poole pööranud, et luba saada kohtu kätte andmise kohta ning et walitsus tähendatud luba ei ole andnud on täielikult aluseta.

Mis puutub walitsuse seisukohasse kõne all olewas asjus, siis ei ole minul wolitust selle kohta ajakirjanduses seletusi anda.

2) Mis puutub „Revalise“ asjasse, siis on minu korraldusel juba läinud aasta suwel kõik Kaubandusministeeriumis olnud „Revalisesse“ puutuwad materjaalid läbi rewideeritud. Kuna aga osa materjaali kaubandusministeerimil puudus, ei olnud wõimalik rewisjoni lõpetada. Puuduwad andmed on läinud aasta mai kuul wälja nõutud. Et kauband.-tööstusminist. kaubandus osakonnal seni korda ei ole läinud oma 1919. a. arwepidamist korraldada, ei ole ka Riigikontrollil wõimalik olnud lõpulikku kokkuvõtet „Revalise“ asjas teha, pealegi ei ole kõik „Revalise“ kaubad weel likwideeritud, mispärast Riigikontrollil wõimalik ei ole praegu kõiki „Revalise“ operatsioonist riigile tehtud rahalisi kahjusid wälja arwata, mis täieliku ülewaate saamiseks „Revalise“ operatsiooni kohta tarwilik oleks.

Kõige austusega

Riigikontrolöör A. Oinas.

14. märtsil 1922. a.

nr. 853.

WASTUS „AWALIKULE NÕUDELE“.

Wäga lugupeetud herrad polkown. Parts, k.-s. polk. Reek ja al.-polk. Jonson.

Teie „awalik nõue“, awaldatud kõigis ajalehtedes „Walwes“ nr. 12. ilmunud kirja wäljawõtte kohta „Wabadusristide annetamisest tutwuse läbi“, sunnib meid weel kord sõna wõtma.

On väga kahju, et teie, kõrgemad ohwitserid, ei taha, wõi ei suuda selle kirjatüki sisust aru saada, sest ega muidu ei oleks teie wäljakirjutatud ühe ainsama lause, et selle põhjal tõsta terwet süüdistust. Kui teie otsekoheised tahate olla, mispärast ei awaldanud teie siis selle kirjatüki oluliseimat kohta, mis õieti selle kirjatüki selgroo ongi. Ja see kõlab järgmiselt:

„Ettepanekul nähtawasti ei olnud suuremat tähtsust, sest harilikult said need, kellel Wabadusristi komisjonis tuttaw juhtus olema. Isegi pean uskuma, et sain risti mitte wahwuse eest, waid tutwuse poolest, sest kui wälja kuulutati, et wõib ristile ette panna, siis pandi mind kohe teise ohwitseriga esimesena ette, kuid ei läinud läbi. Samuti ei läinud läbi ka teine ettepanek 2. liigi 3. järgule ja kolmas 1. liigi 3. järgule, kuna neljas kord juhtus minu tuttaw sõdu komisjonis olema, kes oli ütelnud, et ettepanekus ei ole liialdusi.“

Iga lugeja saab siit aru, et kirja autor on üks nendest ohwitseridest, kellel tõesti õigus on Wabadusristi saada ja kanda, keda tema ülemus kolm korda ette pani, kuid misugused ettepanekud komisjonis kinnitamist ei leidnud. Ja ainult juhtumine, et neljanda ettepaneku läbiwaatamisel komisjonis üks liige leidis, kes ettepanekud ohwitseri teenusi tundis, wiis asja nii kaugele, et see ohwitser oma teenitud risti kätte sai.

Meie usume, herrad polk. Parts, Reek ja Jonson, et kui teie waewaks wõtate selle „Walwes“ nr. 12. ilmunud kirja wäljawõtte weel kord läbi lugeda, siis teie meiega ühele arwamisele tulete, sest tõesti igal ohwitseril, usume ka teil, jääks kibe tundmus rindu, kui teiega niisamuti talitatud oleks, nagu see eelpool ettetoodud.

See „tundmata ohwitser“ on tõtt kirjutanud, ja parem oleks olnud, kui teie oma energia juhtinud oleks nende paljastamiseks ja ristide tagasinõudmiseks nendelt, kes seda kõrget aumarki õigustatud ei olnud saama, kuid siiski said, — ning sammusi oleks stunud selleks, et need, kes risti ära teeninud, kui saanud ei ole, oma õigelt ärateenitud risti kätte saaks.

„Walwe“ ei ole kunagi midagi sihiliikuks otstarbeks wälja mõtelnud, „tundmatalt ohwitseril“ on kahtlemata kindel õigus oma auga ärateenitud risti kanda, ja teie, herrad polk. Parts, Reek ja Jonson, kui teie aumehed tahate olla, siis peaksite teie oma „awaliku nõude“ tagasi wõtma.

Märkus: Palume kõiki lehti, kus „awalik nõue“ ilmus, käesolewat wastust ära trükkida.

„Walwe“ toimetaja.

ROHKEM TAHEL PANU!

Bensiini kadumine kahe ametkonna wahel: (kirjutab „Waba Maa“ omas nr. 52). „Riigikontrolli majapidamise arweid kaubandusministeeriumis wõrreides selgus, et riigikontrolli jaoks kaubaagentuuri 126 puuda bensiini 127.393 marga wäärtuses on tellitud, mida aga saadud ei ole ja seega nähtawasti kõrwale toimetati. — Sellele lakoonilisele teatele toob „Päewaleht“ 14. märtsil mõned täiendused juurde: „Bensiin olla juba 1920 a. lõpul ja 1921 a. algul kõrwale toimetatud endise riigikontrolli teenija Aleksander Lubergi poolt...“

Kas kaubaagentuur ei ole jõudnud weel oma endiste aastate arweid selgitada? Kui riigiasutuste arwed alles selgitamata on, kuidas on siis lugu eraiskute ja ärade arwete? Kas kaubaagentuuri arwepidamisega ei ole lugu sarnane kütteenite komiteega?

Oleks tarwilik, et riigikontroll rohkem tähelpanu selle asutuse arwepidamisele kingiks.

*

Metsade peawalitsus kuulutab, et Wiijandi ja Wõru maakondade metsaül. kartseid enampakkumise teel saawad ära müüdnud. Kuulutusi silmitsedes näeme, et seal proppid, palgid, paberi puud j. n. e. müügile lähewad. Muist materjaali on raudteede ja jõgede äärde wälja weetud, kuna teine osa metsades on, 5—29 wersta raudtee jaamadest kaugel. — Tekib küsimus: Miks metsade peawalitsus ise neid materjaale turule ei saada? Mistarwis lastakse need wahelkauplejate kätte minna? Kas wastab see riigi huwidele, kui riigi kulul walmistatud metsamaterjaal enampakkumisel täitsa seaduslikult alla oma hinna saab mahamüüdnud? Kas metsade peawalitsus ei oska oma kaubale turgu leida, kui ei, mikspärast ta siis ise metsa eksploateerib?

Mõni aeg tagasi oli jutt liikumas, et metsade peawalitsus kawatseb täiel auru metsatööstust käima panna, ning selleks olla Wabariigi walitsuse poolt ligi saja miljoni line operatsiooni kapital määratud.

Missuguseid riigile kasulikka tagajärgi selkombel loodetakse saawutada.

M—fi.

Wastutaw toimetaja M. WAARMANN. — Wäljaandja „EESTI WALWE LIIT“.

„Ühiselt“ trükk, Tallinnas.

